

ANAYASA MAHKEMESİ KARARIAnayasa Mahkemesi Başkanlığından:**GENEL KURUL
KARAR****AYUBDZHON MURODOV BAŞVURUSU****Başvuru Numarası : 2020/38849****Karar Tarihi : 8/7/2025**

Başkan : Kadir ÖZKAYA
Başkanvekili : Hasan Tahsin GÖKCAN
Başkanvekili : Basri BAĞCI
Üyeler : Engin YILDIRIM
Rıdvan GÜLEÇ
Recai AKYEL
Yusuf Şevki HAKYEMEZ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Selahaddin MENTEŞ
İrfan FİDAN
Kenan YAŞAR
Muhterem İNCE
Yılmaz AKÇİL
Ömer ÇINAR
Metin KIRATLI
Raportör : Rıdvan DEMİR
Başvurucu : Ayubdzhon MURODOV
Vekili : Av. Abdulhalim YILMAZ

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; Anayasa Mahkemesinin başvuru yollarının tüketilmediğine ilişkin kararı üzerine idari gözetim altında tutmanın hukuki olmadığı ve geri gönderme merkezlerindeki tutma koşullarının olumsuz olduğu iddiasıyla açılan davanın süre yönünden reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının, yargılama süresinin uzun olması nedeniyle makul sürede yargılanma hakkının, idari gözetim kararının hukuka aykırı olması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının, tutma koşulları nedeniyle de kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 3/12/2020 tarihinde yapılmıştır. Komisyon, başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar vermiştir.

3. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmmiştir.

4. Birinci Bölüm, başvurunun Genel Kurul tarafından incelenmesine karar vermiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

5. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen belgelere göre ilgili olaylar özetle şöyledir:

6. Başvurucu 25/6/2015 tarihinden 1/3/2016 tarihine kadar geri gönderme merkezlerinde gayriinsani koşullarda tutulduğundan bahisle idari gözetim kararının hukuka aykırı olması ve tutulma koşulları sebebiyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddialarıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda (B. No: 2016/54) bulunmuştur.

7. Başvurucunun kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddiası Anayasa Mahkemesince B.T. ([GK], B. No: 2014/15769, 30/11/2017) kararı doğrultusunda başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez bulunmuştur.

8. Anılan karar, başvurucuya 10/5/2019 tarihinde tebliğ edilmiş; başvurucu 9/7/2019 tarihinde İstanbul 1. İdare Mahkemesi (İdare Mahkemesi) nezdinde tazminat istemiyle dava açmıştır.

9. İdare Mahkemesi 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 9. ve 12. maddesine dayanarak davayı süre aşımı nedeniyle reddetmiştir. İdare Mahkemesi kararının ilgili kısmı şöyledir:

"Olayda davacının, zararın tazmini için davalı idareye dosya kapsamında bir başvurusunun olmadığı tespit edilmekle birlikte işlemden kaynaklanan tam yargı davaları yukarıda alıntılanan mevzuat uyarınca doğrudan açılabilceği gibi iptal davasından sonra da açılabilir ancak iptal davasından sonra açılan tam yargı davalarının; iptal kararlarının kesinleşmesinden sonra 60 gün içinde açılması gerektiği bilinmektedir.

Uyumsuzlukta, Mahkememizin 26.01.2016 tarih, E:2015/2146, K:2016/125 sayılı kesin kararının davacıya 08.02.2016 tarihinde tebliğ edildiği, yine davacının idari gözetim kararının da İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün talimatıyla 01.03.2016 tarihinde kaldırıldığı, davacı bakımından kesin olarak verilen Mahkememiz kararının tebliğinden ya da idari gözetim kararının icrasından (serbest bırakılma) itibaren 60 gün içinde dava açılması gerekirken bu süreler geçirildikten çok sonra 09.07.2019 tarihinde açılan davada, süre aşımı nedeniyle işin esasını inceleme olanağı bulunmamaktadır.

Her ne kadar davacı tarafından, bazı temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edildiğinin tespiti ve tazminat istemi ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulması ve anılan yüksek mahkemece taleplerin 'kabul edilemez' olduğuna karar verilmesi üzerine 60 gün içinde dava açıldığı belirtilmiş ise de; davacının aynı işlemlerden kaynaklanan tazminat talebi; görevlilik silsilesini takip etmeksizin Anayasa Mahkemesi'ne yani İdari Yargılama Usulü Kanunun 9. maddesine göre görevli olmayan Mahkeme'ye yapılan başvuru olarak ele alınsa dahi, anılan kanun maddesine göre görevli olmayan Mahkemece verilen kararın kesinleşmesinden itibaren davacının 30 gün içinde görevli Mahkemeye başvurusunun

bekleneceği, davacının Anayasa Mahkemesi'nin kesin olarak verdiği kabul edilemezlik kararının tebliğinden itibaren 60. gün açtığı davada bu yönüyle de süre aşımı bulunduğu sonucuna varılmıştır."

10. Başvurucunun istinaf kanun yolu başvurusu reddedilmiş ve karar kesinleşmiştir. Başvurucu, istinaf kararını 6/11/2020 tarihinde öğrendikten sonra bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

1. İlgili Mevzuat

11. 2577 sayılı Kanun'un 9. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Çözümlemesi Danıştayın, idare ve vergi mahkemelerinin görevlerine girdiği halde, adli ve askeri yargı yerlerine açılmış bulunan davaların görev noktasından reddi halinde, bu husustaki kararların kesinleşmesini izleyen günden itibaren otuz gün içinde görevli mahkemede dava açılabilir. Görevsiz yargı merciiine başvurma tarihi, Danıştaya, idare ve vergi mahkemelerine başvurma tarihi olarak kabul edilir."

12. 2577 sayılı Kanun'un 12. maddesi şöyledir:

"İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştaya ve idare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11 inci madde uyarınca idareye başvurma hakları saklıdır."

2. Anayasa Mahkemesi Kararı

13. Anayasa Mahkemesinin B.T. kararının ilgili kısmı şöyledir:

"54. 2577 sayılı Kanun'un 2. maddesinde, idari işlem ve eylemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından idari yargıda tam yargı davası açılabileceği belirtilmiştir. Buna göre idarenin işlem ve eylemlerinden kaynaklanan her türlü zararın idari yargıda açılacak bir tam yargı davasına konu edilmesi mümkündür. Anılan kuralda idari işlem veya eylem türleri yönünden herhangi bir ayırım yapılmadığından idari fonksiyona giren her türlü işlem veya eylem sebebiyle oluşan zararın tazmininin bu kurala dayanılarak idari yargıda açılacak bir tam yargı davasıyla istenebilmesinin mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir idari eyleme ilişkin zararın idari yargıda dava konusu edilebilmesi için 2577 sayılı Kanun'un 2. maddesinin yeterli bir yasal zemin oluşturduğu görülmektedir. Bu durumda nezarethane ve GGM'lerdeki tutulma koşullarının hukuka uygun olmaması nedeniyle doğan zararların 2577 sayılı Kanun'un 2. maddesi uyarınca idari yargıda tam yargı davasına konu edilmesinin olanaklı olduğu sonucuna varılmaktadır."

55. Bu bağlamda idari yargıda açılacak tam yargı davasında idare mahkemesinin tutulma koşullarının ilgili ulusal ve uluslararası hukuka uygun olup olmadığını denetleme ve bu çerçevede tutulma koşullarının hukuka aykırı olduğunu tespit etmesi hâlinde -zararın ve bu zararla tutulma koşulları arasında illiyet bağının da bulunması kaydıyla- tazminata hükmetme yetkisini haiz olduğu hususunda tereddüt bulunmamaktadır.

56. Öte yandan idari yargı mercileri, bulundukları yerde yabancıların tutuldukları nezarethane ve GGM'lerin fiziki koşullarını değerlendirme bakımından Anayasa Mahkemesine göre daha avantajlı durumdadır. Nezarethane ve GGM'lerin fiziki koşullarının ulusal ve uluslararası standartlara uygunluğu Anayasa Mahkemesi tarafından kural olarak dosya üzerinden incelenirken derece mahkemelerinin olay mahallinde keşif yapma, bilirkişi raporu alma gibi birçok imkânı bulunmaktadır. Dolayısıyla geri gönderme merkezlerinin fiziki koşullarına ilişkin öncelikli olarak idari yargı mercileri tarafından bir inceleme yapılması sadece ikincillik ilkesine uygun bir yaklaşım olmakla kalmayıp aynı zamanda bunun başvuru bakımından lehe bir durum oluşturacağı da tartışmasızdır.

57. Bu durumda 2577 sayılı Kanun'un 2. maddesi dikkate alındığında ulaşılabılır ve tutulma koşullarının standartlara uygun olmaması sebebiyle doğan maddi ve manevi zararların karşılanması bakımından başarı şansı summa ve yeterli giderim sağlama kapasitesini haiz olduğu görülen 'tam yargı davası' başvuru yolu tüketilmeden yapılan başvurunun incelenmesinin bireysel başvurunun 'ikincil niteliği' ile bağdaşmayacağı sonucuna varılmıştır.

58. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

59. Bununla birlikte bu aşama itibarıyla oluşan durum nedeniyle eldeki başvuru ve eldeki başvuruyla aynı nitelikte olup Anayasa Mahkemesinde derdest olan başvurulara konu olaylar yönünden işbu kararın ardından açılması muhtemel idari davaların süresine ilişkin olarak bir hususun açıklığa kavuşturulması zorunluluğu doğmuş bulunmaktadır. Öncelikle vurgulanmalıdır ki idari yargı yerlerinde açılacak davaların süresine ilişkin koşulları incelemek ve idari davaların süresinde açılıp açılmadığını değerlendirmek idari yargı mercilerinin takdirindedir. Bu bakımdan olumsuz tutulma koşulları nedeniyle uğranılan zararın tazminine ilişkin etkili idari ve yargısal bir başvuru yolunun bulunmadığı sonucuna ulaşılan K.A. başvurusundaki içtihadı uygun olarak doğrudan Anayasa Mahkemesinde bireysel başvuruya konu edilen olaylara ilişkin olarak işbu kararın alenileşmesinin ardından açılması muhtemel idari davaların süresinde olup olmadığının değerlendirilmesi yetkisinin de derece mahkemelerine ait olduğu hususu tartışmasızdır. Ancak eldeki başvuru ve bununla aynı nitelikte olup henüz derdest olan başvurular hakkında işbu içtihat değişikliği uyarınca verilen 'başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemezlik kararları'ndan sonra idari yargıya başvuran yabancılar yönünden dava açma sürelerinin bu kişilerin mahkemeye erişim haklarının ihlaline neden olmayacak biçimde değerlendirilmesi gerektiği de tabiidir."

3. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararı

14. Uyuşmazlık Mahkemesinin 19/6/2023 tarihli ve E.2023/176, K.2023/482 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"16. Dava, davacı hakkında 6458 sayılı Kanun uyarınca alınan idari gözetim kararı kapsamında geri gönderme merkezinde idari gözetim altında tutulmuş olması nedeniyle maddi ve manevi zarara uğranıldığı gerekçesiyle tazminat ödenmesi istemiyle açılmıştır.

17. Dosyanın incelenmesinden, Bilecik Üniversitesinde yabancı öğrenci statüsünde eğitim ve öğrenim görmekteyken gözaltına alınan ve hakkında yürütülen soruşturma sonuçlanıncaya kadar idari gözetim altında tutulmasına karar verilen davacı tarafından, Çanakkale 2. Sulh Ceza Hakimliğinin D.İş.2021/2417 sayılı kararı ile idari gözetim kararının sona erdirilmesine karar verildiği, geri gönderme merkezinde haklı sebep olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakıldığı, davacının bu süre boyunca çalışmadığı ve geçimi için gereken işeyi temin edemediği, sürekli sınır dışı edilme endişesi yaşadığından bahisle uğradığı maddi ve manevi zararların tazmini istemiyle uyuşmazlık konusu davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

18. Olayda, açılan davanın, davacı hakkında 6458 sayılı Kanun uyarınca idari gözetim altına alınması sürecinde uğranılan maddi ve manevi zararların tazmini istemine yönelik olduğu, istemin 5271 sayılı Kanun kapsamında bulunmadığı, 6458 sayılı Kanunda da idari gözetim kararına karşı sulh ceza hakimine başvurulacağı düzenlenmiş olup, aynı işlem den kaynaklanan maddi ve manevi tazminat istemli davalara da adli yargı yerinde bakılacağı, ancak, Mahkememizin adli yargı içerisinde hangi yargı mercinin bu davalara bakmakla görevli olduğu hususunda karar verme yetkisi bulunmadığı gözetildiğinde, bu belirlemenin ilgili yargı kolunun kendi içerisinde yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır."

B. Uluslararası Hukuk

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

15. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes medeni hak ve yükümlülükleri ile ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davanın makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir..."

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

16. Dava açma hakkını kullanmak yasal birtakım şartlara bağlansa da mahkemelerin usul kurallarını uygularken hem yargılamanın adil olmasına halel getirecek aşırı şekilcilikten hem de kanunlar tarafından konulan usul kurallarını ortadan kaldırma sonucunu doğuracak aşırı esneklikten kaçınmaları gerekir (*Walchli/Fransa*, B. No: 35787/03, 26/7/2007, § 29). Yapılan düzenlemelerin hukuk güvenliği ilkesi ve adaletin en iyi şekilde tecelli etmesi amaçlarına hizmet etmediği, dava açmak isteyen kişinin önünde davanın esasını yetkili ve görevli mahkeme önünde incelemek bakımından bir engel oluşturduğu durumlarda mahkemeye erişim hakkı ihlal edilmiş olur (*Efstathiou ve diğerleri/Yunanistan*, B. No: 36998/02, 27/7/2006, § 24).

17. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) dava hakkını süre koşuluna bağlayan iç hukuk hükümlerinin yorumlanmasının öncelikli olarak kamu otoritelerinin ve özellikle mahkemelerin görevi olduğunu belirtmekte, kendisinin rolünün bu yorumun etkilerinin Sözleşme ile uyumlu olup olmadığının tespitiyle sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Süre sınırı getiren kuralların uygun adalet yönetiminin güvence altına alınması amacına dayandığına işaret eden AİHM, bu kuralların veya bunların uygulanmasının ilgililerin ulaşılabilir başvuru yollarına müracaatlarını engelleyecek mahiyette olmaması gerektiğini değerlendirmektedir. Bu bağlamda her bir olayın somut başvuru yolunun özellikleri ışığında ve Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının amaç ve hedefleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir (*Eşim/Türkiye*, B. No: 59601/09, 17/9/2013, § 20).

18. Tazminat davasının ileri sürülen bir kusur veya ihmale dayandığı durumlarda başvurunun yalnızca bu kusur ya da ihmalin sonuçlarından haberdar olduğu veya haberdar olması gerektiği andan itibaren yani haklarının ihlal edildiğiyle ilgili belge ya da karardan haberdar olduğu tarihten itibaren dava açma süresi işleyecektir (*Yeşilkaya/Türkiye* (k.k.), B. No: 47157/10, 26/5/2015, § 39).

19. Süre koşulu gibi dava açmaya ilişkin usul koşulları birden fazla yoruma neden olabilecek nitelikte ise mahkemeye erişim hakkı kapsamında o yorumlardan birinin davayı açmak isteyen kişileri engelleyecek tarzda katı bir şekilde kullanılmaması veya söz konusu koşulların sert bir uygulamaya tabi olmaması gerekir (*Bëleş ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti*, B. No: 47273/99, 12/11/2002, § 51).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

20. Anayasa Mahkemesinin 8/7/2025 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Adli Yardım Talebi Yönünden

21. Başvurucu, bireysel başvuru harç ve masraflarını karşılama imkânı olmadığını belirterek adli yardım talebinde bulunmuştur.

22. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Şerif Ay* ([2. B.], B. No: 2012/1181, 17/9/2013) kararında belirtilen ilkeler dikkate alınarak geçimini önemli ölçüde güçleştirmeksizin yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olduğu anlaşılan başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olmayan adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

B. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

23. Başvurucu, Anayasa Mahkemesine yaptığı bireysel başvuru üzerine verilen karar doğrultusunda açtığı davanın süre yönünden reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

24. Bakanlık görüşünde; başvurunun idari gözetim kararına karşı açtığı davanın reddine karar verildiği, mahkemeye erişim hakkı yönünden yapılacak değerlendirmede içtihatların dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

25. Başvurucu; Bakanlık görüşüne karşı beyanında idare mahkemelerinin etkili bir başvuru yolu olmadığını, Anayasa Mahkemesi kararlarına rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi kararları doğrultusunda idare mahkemelerinin davaları görev yönünden reddettiğini, bu sebeple uyuşmazlığın esasına ilişkin kararın Anayasa Mahkemesi tarafından verilmesi gerektiğini belirterek önceki iddialarını tekrarlamıştır.

C. Değerlendirme

26. Anayasa'nın "*Hak arama hürriyeti*" başlıklı 36. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."

1. Kabul Edilebilirlik Yönünden

27. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

2. Esas Yönünden

a. Hakkın Kapsamı ve Müdahalenin Varlığı

28. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında herkesin yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddiada bulunma ve savunma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün bir unsurudur. Diğer yandan Anayasa'nın 36. maddesine *adil yargılanma* ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde de güvence altına alınan adil yargılanma hakkının madde metnine dâhil edildiği vurgulanmıştır. Sözleşme'yi yorumlayan AİHM, Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının mahkemeye erişim hakkını içerdiğini belirtmektedir (*Özbakım Özel Sağlık Hiz. İnş. Tur. San. ve Tic. Ltd. Şti.* [2. B.], B. No: 2014/13156, 20/4/2017, § 34).

29. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kapsamında yaptığı değerlendirmelerde mahkemeye erişim hakkının bir uyumsuzluğu mahkeme önüne taşıyabilmek ve uyumsuzluğun etkili bir şekilde karara bağlanmasını isteyebilmek anlamına geldiğini ifade etmiştir (*Özkan Şen* [2. B.], B. No: 2012/791, 7/11/2013, § 52).

30. Somut olayda manevi tazminat istemiyle açtığı davanın süre aşımından reddedilerek uyumsuzluğun esasının incelenmemesi nedeniyle başvurunun mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahalede bulunulduğu anlaşılmıştır.

b. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

31. Anayasa'nın 13. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, ... yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, ... ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

32. Yukarıda anılan müdahale, Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen koşullara uygun olmadığı takdirde Anayasa'nın 36. maddesinin ihlalini teşkil edecektir.

33. Bu sebeple müdahalenin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen, kanun tarafından öngörülme, haklı bir sebebe dayanma, ölçülülük ilkesine aykırı olmama koşullarına uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

i. Kanunilik

34. Başvuruya konu davanın süre aşımı gerekçesiyle reddedilmesine ilişkin mahkeme kararında 2577 sayılı Kanun'un 9. ve 12. maddelerine dayanılmıştır. Dolayısıyla somut olayda başvurunun mahkemeye erişim hakkına yönelik müdahalenin kanuni dayanağının olduğu anlaşılmıştır.

ii. Meşru Amaç

35. Dava açmanın bir süreye bağlanmasının meşru amacının ne olduğu hususu benzer nitelikteki başvurularda Anayasa Mahkemesi tarafından müteaddit defa incelenmiştir. Anayasa Mahkemesi bu incelemelerinde idari işlem ya da eylemlere karşı açılacak davalarda süre koşulu öngörülmesinin en genel ifadesiyle idari istikrarın sağlanması şeklinde bir meşru amacı olduğuna işaret etmiştir (daha ayrıntılı değerlendirme için bkz. *Ayşe Yıldırım* [1. B.], B. No: 2014/5, 25/10/2017, §§ 54, 55; *Fatma Altuner* [2. B.], B. No: 2014/17714, 26/10/2017, §§ 48, 49; *Çölbeyi Lojistik Nakliyat Gümrükleme Denizcilik İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret Limitet Şirketi* [1. B.], B. No: 2014/12354, 9/11/2017, § 52).

iii. Ölçülülük

(1) Genel İlkeler

36. Ölçülülük ilkesi *elverişlilik*, *gereklik* ve *orantılılık* olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. *Elverişlilik* öngörülen müdahalenin ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, *gereklik* ulaşılmak istenen amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını yani aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılmamasının mümkün olmamasını, *orantılılık* ise bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade eder (AYM, E.2011/111, K.2012/56, 11/4/2012; E.2013/66, K.2014/19, 29/1/2014; E.2016/16, K.2016/37, 5/5/2016; *Mehmet Akdoğan ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2013/817, 19/12/2013, § 38).

37. Orantılılık, amaç ile araç arasında adil bir denge kurulmasını gerektirmektedir. Buna göre mahkemeye erişim hakkına getirilen sınırlamayla ulaşılmak istenen meşru amaç ve başvurucunun mahkemeye erişim hakkından yararlanmasındaki bireysel yarar arasında makul bir orantı kurulmalıdır. Hedeflenen amaca ulaşıldığında elde edilecek kamusal yararlar kıyaslandığında sınırlama ile kişiye yüklenen külfet aşırı ve orantısız olmamalıdır (*Mustafa Berberoğlu*, B. No: 2015/3324, 26/2/2020, § 49).

38. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kapsamında yaptığı değerlendirmelerde kişinin mahkemeye başvurusunu engelleyen veya mahkeme kararını anlamsız hâle getiren, bir başka anlatımla mahkeme kararını önemli ölçüde etkisizleştiren sınırlamaların mahkemeye erişim hakkını ihlal edebileceğini ifade etmiştir (*Özkan Şen*, § 52).

39. Dava açma süresinin işlemeye başladığı an, mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçülülüğü bağlamında büyük önem taşır (*Yaşar Çoban* [GK], B. No: 2014/6673, 25/7/2017, § 66). Dava açma süresinin hangi tarihte başlayacağını belirlemek ve mevzuatı bu yönüyle yorumlamak görevi esasen derece mahkemelerine aittir. Bireysel başvurunun ikincillik ilkesi gereği dava açma süresinin başlatılacağı tarihin belirlenmesi noktasında Anayasa Mahkemesinin bir görevi yoktur. Anayasa Mahkemesinin bu hususta üstleneceği rol, dava açma süresinin hangi tarihten itibaren başlatılması gerektiğiyle ilgili derece mahkemeleri yorumlarının mahkemeye erişim hakkına etkisini somut olayın koşulları ışığında incelemektir (*Ahmet Yıldırım* [1. B.], B. No: 2014/18135, 20/9/2017, § 46).

40. Öte yandan mahkemeler, dava açma süresini öngören kanun hükümlerini yorumlarken sınırlamanın istisna olduğu ilkesini gözeterek aşırı şekilcilikten kaçınmalı; yorum kurallarının imkân verdiği ölçüde davayı ayakta tutma yolunda bir yaklaşım benimsemelidir. Bununla birlikte mahkemelerin sürenin varlık sebebini anlamsız kulma pahasına yorum kurallarının sınırlarını zorlayarak kanunda öngörülen dava açma süresini

bertaraf etmesi hukuki güvenlik ve istikrar ilkesinin zedelenmesine neden olabilir. Bu nedenle süreye ilişkin kanun hükümlerinin yorumunda hukuki güvenlik ve istikrar ilkesiyle mahkemeye erişim hakkı arasındaki hassas denge gözetilmelidir (*Yaşar Çoban*, § 67).

(2) İlkelerin Olaya Uygulanması

41. Başvuruya dayanak olan davanın süre aşımı nedeniyle reddedilmesi suretiyle başvuru mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin gözetilen meşru amaca ulaşma bakımından elverişlilik ve gereklilik unsurlarını sağladığı konusunda bir tartışma bulunmamaktadır. Somut olaydaki müdahalenin ölçülülüğünün değerlendirilmesi bakımından üzerinde asıl durulması gereken husus ise müdahalenin orantılı olup olmadığıdır.

42. Başvurucu, idari başvuru süresinin başlangıç tarihi olarak idari gözetim kararının kaldırıldığı 1/3/2016 tarihinin esas alınmasının mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiğinden şikâyet etmiştir.

43. İdare Mahkemesi, süre aşımı kararında 2577 sayılı Kanun'un 12. maddesi çerçevesinde bir değerlendirme yapmış; bu kapsamda başvuruya yönelik idari gözetim kararının kaldırılmasından sonra başvuru dava açma süresi içinde davasını açması gerektiğini belirtmiştir.

44. Anayasa Mahkemesi *B.T.* kararından önce idari gözetim koşullarından bahisle yapılan şikâyetler konusunda etkili bir başvuru yolu bulunmadığını belirterek inceleme yapmıştır. Anayasa Mahkemesinin söz konusu içtihadını *B.T.* kararıyla değiştirdiği konusunda duraksama bulunmamaktadır. Somut olaya ilişkin daha önce verilen kabul edilemezlik kararında da *B.T.* kararı doğrultusunda (bkz. § 8) *kabul edilemezlik kararı sonrasında idare mahkemelerinde açılacak davalara ilişkin süre yönünden yapılacak değerlendirmelerin mahkemeye erişim hakkını ihlal etmemesi gerektiğine* (bkz. § 13) vurgu yapılmıştır.

45. Somut olayda İdare Mahkemesinin, idari gözetim kararının sonlandırılmasından sonra 2577 sayılı Kanun'un 12. maddesi uyarınca altmış gün içinde veya Anayasa Mahkemesince verilen kabul edilemezlik kararı neticesinde 2577 sayılı Kanun'un 9. maddesi uyarınca başvuru otuz gün içinde dava açmadığı gerekçesine dayandığı görülmüştür. Başvuruya konu uyumsuzlukta Anayasa Mahkemesinin *B.T.* kararında mahkemeye erişim hakkını kısıtlamayacak şekilde dava açma süresinin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesinin kabul edilemezlik kararının tebliğinden itibaren otuz gün içinde dava açılması gerektiğine ilişkin İdare Mahkemesi yorumunun 2577 sayılı Kanun'un 9. maddesine dayandığı ancak kanun maddesinin tam olarak Anayasa Mahkemesine başvuru ve verilen karar sonrasında yapılacak başvurulara ilişkin süreyi düzenlemediği görülmüştür. Bu itibarla Mahkemenin söz konusu yorumunun Anayasa Mahkemesinin *B.T.* kararı da dikkate alındığında katı bir yorum olduğu, başvuru Anayasa Mahkemesinin kabul edilemezliğe dair kararını tebellüğ ettikten sonra tam yargı davasını makul bir sürede açtığı görüldüğünden mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

46. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

47. Anayasa Mahkemesinin yukarıda yer verilen açıklamalar doğrultusunda başvuru hukukunun mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verdiği gözetildiğinde diğer ihlal iddialarının bu aşamada incelenmesine gerek olmadığı değerlendirilmiştir.

VI. GİDERİM

48. Başvurucu, ihlalin tespiti ile yeniden yargılama yapılması ile maddi ve manevi tazminat taleplerinde bulunmuştur.

49. Başvuruda tespit edilen anayasal hak ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar ve zorunluluk bulunmaktadır. Anayasa'nın 148. ve 153. maddeleri ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. ve 66. maddeleri uyarınca ihlal kararının gönderildiği yargı mercilerinin yapması gereken iş, yeniden yargılama işlemlerini başlatıp Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında belirtilen ilkelere ve gerekçelere uygun biçimde yürütülecek yargılama sonunda hak ihlalinin nedenlerini gidererek yeni bir karar vermektir (yeniden yargılama konusunda bkz. *Mehmet Doğan* [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 54-60; *Aligül Alkaya ve diğerleri* (2) [1. B.], B. No: 2016/12506, 7/11/2019, §§ 53-60, 66; *Kadri Enis Berberoğlu* (3) [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, §§ 93-100).

50. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasının yeterli giderim sağlayacağı anlaşıldığından tazminat taleplerinin reddine karar verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

VII. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÜNE,

B. Mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Diğer ihlal iddialarının İNCELENMESİNE GEREK OLMADIĞINA,

D. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

E. Kararın bir örneğinin mahkemeye erişim hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere İstanbul 1. İdare Mahkemesine (E.2020/939, K.2020/865) GÖNDERİLMESİNE,

F. Başvurucunun tazminat taleplerinin REDDİNE,

G. 30.000 TL vekâlet ücretinden oluşan yargılama giderinin başvurucuya ÖDENMESİNE,

H. Ödemenin kararın tebliğini takiben başvuru Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

İ. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 8/7/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.